

NİHAT ALİ UÇÜNCÜ, Maliye Vekâleti Varidat Umum Müdür muavini: Hizmet erbabı vergileri ve tatbikatı — İstanbul (Cümhuriyet matbaası 1940. — Sayfa 755. — Fiyatı 3 lira.

Türkiyede hizmet erbabına ait vasıtasız vergiler maliye ilmi ve hukuku itibarile çok dikkate değer meseleleri ihtiva etmektedir. Son senelerde malî mevzuatın inkişafı dolayısıyla bu vergiler çok mu'dil bir hale geldiğinden, bu kabil mevzulara ait neşriyatı ile tanınmış mütehasıs bir müellifin kaleminden çıkan bu eserin tatbikatta memur, müstahdem ve işçi vergileriyle doğrudan doğruya veya bilvasıta alâkalı bulunan kimselerin hakikî ihtiyacına tekabül ettiği şüphesizdir.

Türkiyede bugüne kadar İngiliz, Alman veya Fransız mevzuatına benzer ihatalı umumî bir gelir vergisi mevcut olmamakla beraber, kazanç vergisinin (1926) ihdasından sonra, birçok mükellefler ve hususile hizmet erbabı için hakikî manada bir gelir vergisinin bilfiil mevcudiyeti göze çarpmıya başlamıştır. Ticaret ve sanayiden husule gelen kazançlar üzerinden randıman vergisine müşabih bir vergi tahsil edildiği halde, hizmet erbabı, vergilerinde bilhassa, maaş ve ücretlerin v. s. topyekûn hesaplanması, müterakki bir tarifeye tâbi tutulması ve bir maişet asgarîsi haddinin, yahut vergiden muaf bir meblâğın derpiş edilmiş olması gibi sebeplerle gelir vergisine müşabih hususiyetler göze çarpar. Nihayet, hizmet erbabı vergilerinin, müterakki Avrupa memleketlerindeki gelir vergileri gibi maaş ve ücretten tevkif suretile tahsil edildiklerini de bu münasebetle hatırlatabiliriz.

Türkiyede hizmet erbabı vergilerinin biraz evvel söylediğimiz veçhile mu'dil mahiyette olması, esas itibarile şu sebepten ileri gelir: Kazanç vergisi yanında adetleri üçten aşağı olmıyan diğer vergiler de vardır ki, bunlar mahiyeten hakikî ücret vergisine benzemekle beraber, bu vergiden muhtelif bakımlardan - ezcümle matrahları, objektif ve sübjektif vergi mükellefiyeti, tarifenin şekli ilâh. itibarile - farkederler. Bu munzam resimler buhran vergisi, muvazene vergisi, hava kuvvetlerine yardım vergisidir. İşte geniş manasile müstahdemlerin hakikî vergi yükü ancak mecmuu dördü bulan bu vergilerin bir-

leşmesile hasıl olmaktadır. Bu yükün diğer memleketlere kıyasla da hayli yüksek olduğu söylenebilir.

Nihat Ali Üçüncü'nün eseri tatbikatta istifade edilmek üzere hazırlanmış bir şerh mahiyetinde olup böyle bir şerhten beklenebilecek bütün faydaları fazlasile temin etmektedir.

Eserin asıl muhtevasını teşkil eden izahata mukaddime olarak hizmet erbabından alman vasıtasız vergilere dair kanun hükümlerinin metni dercedilmiştir (S. 5 - 54). Bunu hizmet erbabı vergilerinin *mevzuuna* dair kanunî hükümlerin mufassal bir izah ve şerhi takip ediyor (S. 57-105); bunları tamamlamak üzere *matrah* hakkındaki mü-lâhazaları da (S. 231-240) gözden geçirmek lâzımgelir. İlk zikrettiğimiz fasılda, adları geçen dört vergiden herbiri için ayrı olarak şahsî ve aynı vergi mükellefiyeti tetkik edilmektedir. Bu hususta tebliğler, Divanı Muhasebat tebligatı, Devlet Şûrası kararları ilâh.. gibi bu mevzua müteallik bütün hukukî me hazler nazarı itibara alındıktan başka, tatbikatta fikir ve içtihat ihtilâflarına sebebiyet verebilecek birçok misaller de zikredilmiştir.

Müteakıp fasıllar, vergiden muafiyete dair hükümlerin izahına tahsis edilmişlerdir (s. 109-213). Sübjektif veya objektif vergi mükellefiyetinden istisnalar hususunda sistematik bir tefrik yapılmamış olmakla beraber, izahatın kısmı azamı vergiden mevzuu *itibarile* muafiyet meselesine taallûk ettiği anlaşılıyor, burada aynı zamanda maişet asgarisi hakkındaki hükümlerin tatbikatı meselesi de müteaddit misaller yardımıle mufassal şekilde tetkik ve münakaşa edilmektedir.

Bundan sonra verginin tediyesile alâkadar bulunan meseleler de ayrı bir bahsin mevzuunu teşkil ediyor. Yukarıda da zikrettiğimiz veçhile, hizmet erbabı vergileri (ev hizmetçileri müstesna olarak) iş veren nezdinde tevkif usulile tahsil edilir. Bundan âmiri ita ve muhasiplerin mes'uliyetine taallûk eden bazı hukukî meseleler de ortaya çıkar.

Yukarıda da zikrettiğimiz veçhile, dört vergiden herbiri için had ve mahiyeti itibarile farklı olan tarifelere istinaden ferdî vergi borcunun hesaplanması (s. 241-257) tatbikatta kolaylıkla halledilebilecek basit bir iş değildir. Binaenaleyh, müellifin bu mevzua ait yine birçok misalleri ihtiva eden izahatı vergi mükellefleri için pek faydalı olacaktır. Bundan başka tatbikatta muhtemel ve mümkün olabilen her vâziyet için vergi borçlarının hesap edildiği mufassal tablolar da (s. 509 ve müt.) fevkalâde kıymetlidir.

Diğer bir fasıl, vergi *tarh ve tesbiti usullerine* (s. 261-296), husu-

sile ücret ve maaşlardan tevkifat yapmakla mükellef olan iş verenler tarafından vergi listelerinin tanzimi ve bu listelerin resmî makamlarca mürakabesi mevzularına tahsis edilmiştir.

Zikrettiğimiz bu bahisleri *kanunî yollara* dair mufassal izahlar takip etmektedir (s. 299-364). Burada da ilk evvelâ vergi ihbarname-sinin hukukî mahiyeti ve neticeleri tetkik edildikten sonra, itiraz ve temyize ait mühletler, usuller ve ilh... gözden geçiriliyor ve nihayet bunlar haricinde ayrıca Devlet Şûrasına müracaat yolu teferruatile izah ediliyor.

Eserin mütebaki fasılları vergi tarhındaki maddî hataların münakaşasına ve bunların bertaraf edilmeleri imkânlarıyla (s. 403-418), verginin tediye usulleri (s. 419-427), müruru zaman (s. 431-441) gibi mevzuların ve muhtelif hususî hükümlerin (s. 445-469) tetkikine tahsis edilmiştir. Eserin son faslını Devlet Şûrasının hizmet erbabı vergilerine dair kararları teşkil ediyor ve bunları yukarıda zikrettiğimiz vergi tabloları ile mufassal bir fihrist ve ayrıca kitabın mündericâtı hakkında alfabetik bir fihrist takip ediyor.

Hulâsa olarak denebilir ki, *Nihat Ali Üçüncü*, bize eserile Türkiye'de hizmet erbabı vergilerinden doğan hukukî meselelerin dikenli yolu üzerinde mükemmel, sayanı itimat ve tam bir rehber kazandırmıştır. Bu itibarla hizmet erbabı vergileriyle alâkadar bulunanların kendisine müteşekkik kalacaklarına şüphe etmiyoruz. Aynı zamanda maliye ilmile meşgul olanlar da eserin tetkikinden geniş mikyasta istifade edeceklerdir. Eser, yukarıda da söylediğimiz gibi, bir şerh mahiyetinde olduğu için, tenkidî mütalealara, ıslah ve tadil tekliflerine ayrıca yer ayıramıyacağı tabîî idi. Fakat nazariyatçı eseri dikkatli bir surette gözden geçirdikten sonra, Türkiyede hizmet erbabı vergileri mevzuatının iktisadî ve içtimaî bakımdan henüz bazı ıslah ve tadillere müsait olduğu hakkındaki kanaatinin daha fazla takviye edilmiş olduğunu anlıyacaktır. Tetkikimiz dahilinde bu noktanın mufassal olarak münakaşasına imkân görmüyoruz; yalnız şu kadarını kaydedelim ki, halen mevcut bulunan dört ayrı verginin tevhidile gerek mükellefler ve gerek hazine için mühim kolaylıklar elde edilebileceği gibi bugünkü vaziyette bazı pürüzlerin bertaraf edilmesi de mümkün olabilir.

Prof. Dr. F. Neumark